

Spredningen i jordbrugsbedrifternes indtjening

Andersen, Johnny Michael

Publication date:
2012

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
Andersen, J. M., (2012). *Spredningen i jordbrugsbedrifternes indtjening*, Nr. 030-0004/12-0720, 23 s., jun. 10, 2012. FOI Udredning Nr. 2012/10

FOI Udredning

Spredningen i jordbrugsbedrifternes indtjening

Johnny M. Andersen

FOI Udredning 2012 / 10

Spredningen i jordbrugsbedriftenes indtjening

Forfatter: Johnny M. Andersen

Udarbejdet på foranledning af Natur- og Landbrugskommissionen i henhold til aftale mellem Fødevareøkonomisk Institut og Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri om myndighedsberedskab

Fødevareøkonomisk Institut

Københavns Universitet

Rolighedsvej 25

1958 Frederiksberg

www.foi.life.ku.dk

Spredningen i jordbrugsbedrifternes indtjening

På foranledning af Natur- og Landbrugskommissionen har Fødevareøkonomisk Institut redegjort for udviklingen og status for dansk jordbrugs produktion og økonomi, jf. Andersen *et al.* (2012). I den sammenhæng er ændringen i indtjeningen opgjort på bedriftsniveau som gennemsnit for forskellige størrelsesgrupper og driftsformer. Da gennemsnittet inden for de respektive størrelsesgrupper og driftsformer er forbundet med en betydelig spredning, har Natur- og Landbrugskommissionen anmodet Fødevareøkonomisk Institut om at indikere spredningen.

Nærværende notat har dette formål. Konkret er der nedenfor gjort rede for spredningen i indtjeningen i jordbruget i 2010 for størrelsesgrupperne deltidsbrug, mellemstore brug (1-2 årsværk) og store brug (mindst 2 årsværk) samt for udvalgte driftsformer blandt de store brug – plantebrug, konventionelt malkekvægbrug, økologisk malkekvægbrug, svinebrug, minkfarme og potteplantegartnerier. Og på lignende vis er der særskilt redegjort for spredningen i indtjening for de økologiske størrelsesgrupper. Opdelingen svarer til gradueringen i ovennævnte notat. Desuden er det søgt at gøre rede for den umiddelbare baggrund for forskellene i det omfang de bagvedliggende data giver mulighed for det.

I analysen er fokus rettet mod året 2010, som er det seneste regnskabsår i Danmarks Statistiks Jordbrugsregnskabsstatistik, men der gøres ligeledes rede for spredningen i forrentningen af jordbrugskapitalen i selveje i årene fra og med 2006. Der analyseres derimod ikke på spredningen i indtjeningen i prognoseårene 2011 og 2012, idet den benyttede fremskrivningsmetode gør det problematisk at bestemme spredningen¹.

I det nedenstående er der i afsnit 1 gjort rede for analysemetoden. Fokus er her rettet mod valg af metode til at afdække spredningen samt valg af det indtjeningsmål, som skal ligge til grund for den opgjorte spredning i indtjeningen. I afsnit 2 gøres der rede for analyseresultaterne. Det skal her understreges, at der ikke er foretaget en gennemgribende analyse af spredningen, herunder udviklingen i spredningen. Målet er primært at redegøre for spredningen i indtjeningen i 2010. I afsnit 3 sammendrages og perspektiveres analyseresultaterne.

1. Datagrundlag og analysemetode

Datagrundlag. Datagrundlaget er de bagvedliggende regnskaber til Danmarks Statistiks Jordbrugsregnskabsstatistik (Danmarks Statistik, 2011a). Blandt de detaljerede regnskabsdata er

¹ Hansen (2012) opridser således en række grunde til, at det med den anvendte fremskrivningsmetode ikke er hensigtsmæssigt at se på spredningen i prognoseårene. Ved den benyttede fremskrivningsmetode fremskrives hver bedrift godt nok hver for sig, men fremskrivningen er baseret på en gennemsnitlig prisudvikling på produkt- og faktorforbrug samt en gennemsnitlig procentuel udvikling i totalfaktorproduktiviteten, gælden og lånerenten. Det er uproblematisk, når målet er at generere en gennemsnitsbedrift, men det vil have en konserverende virkning på det fremskrevne spredningsresultat.

der selekteret variable af betydning for vurderingen af indtjeningen. Det er de selvsamme variable, som ligger til grund for Fødevarøkonomisk Instituts årlige vurdering af jordbrugets økonomi (Andersen, 2012).

Metodisk er der to forhold, som skal afklares: Hvorledes skal spredningen afdækkes og hvilket indtjeningsmål skal der anvendes for indtjeningen?

Afdækning af spredningen. Variationen i indtjeningen kan belyses ved at bestemme standardafvigelsen på indtjeningen, som – under forudsætning af normalfordeling – vil give et detaljeret billede af hvor mange brug, der vil ligge inden for et givet toleranceinterval. Herved er det muligt at give en nuanceret standardiseret dækning af spredningen i indtjeningen.

Principielt er det ligeledes muligt at bestemme standardafvigelsen på de bagvedliggende variable, som ligger til grund for indtjeningen. Og det er nødvendigt, hvis den umiddelbare baggrund for spredningen skal indikeres. Ved at relatere standardafvigelsen til estimatet for de respektive variable, er det herved muligt at afdække hvilke bidrag, som har givet anledning til størst spredning. De bagvedliggende variable indgår imidlertid i den opgjorte indtjening med forskellig vægt, og da de kan indgå i indtjeningen med både positivt og negativt bidrag, kan tilgangen let blive uoverskuelig.

Spredningen i indtjeningen er derfor i stedet søgt indikeret ved at opgøre den gennemsnitlige indtjening for hhv. den dårligste og bedste tredjedel af bedrifterne inden for en given gruppe, som efterfølgende sammenholdes med gennemsnittet for hele gruppen. En stor forskel i indtjeningen mellem det gennemsnitlige brug og hhv. den dårligste og bedste tredjedel af brugene betragtes dermed som en stor spredning og omvendt.

Den valgte regnskabsform fremgår af boks 1. Der er her taget udgangspunkt i det traditionelle jordbrugsregnskab. Dog er konjunkturgevinster/-tab trukket ud af regnskabet, idet posterne gør regnskabet mindre brugbart i en analytisk sammenhæng.

Regnskabsformen giver for de respektive poster en oversigt over forskellene mellem hhv. den bedste og dårligste tredjedel af brugene i forhold til gennemsnittet for gruppen. Der suppleres imidlertid med andre udtryk for at give et mere nuanceret billede. Det vides således på forhånd, at der er betydelige størrelsesøkonomiske effekter mellem de respektive grupperinger, jf. Andersen *et al.* (2012). Der gøres derfor også rede for det gennemsnitlige jordtilliggende og husdyrbestanden i de sammenholdte grupper.

Endvidere ses der også på forholdet mellem bruttoudbyttet og de samlede produktionsomkostninger incl. vederlag til brugerfamiliens arbejdsindsats (økonomisk produktivitet²). Dette udtryk er særlig egnet til at belyse forskelle i den primære drift. Regnskaberne indeholder derimod ikke umiddelbart de fornødne oplysninger til at vurdere forskelle i totalfaktorproduk-

² Bytteforholdet defineres som forholdet mellem jordbrugets produktpriser og faktorpriserne (rå- og hjælpestoffer mv., arbejdskraft og fast realkapital). Totalfaktorproduktiviteten defineres som den tilsvarende mængderelation mellem produktionen og faktorforbruget. Den økonomiske produktivitet, som afspejler indtjenings-evenen, defineres som værdirelationen mellem produktionen og faktorforbruget. Den økonomiske produktivitet favner således både pris- og mængdeændringer i forholdet mellem output og input.

tiviteten og bytteforholdet. Disse indikatorer er velegnet til at dekomponere den økonomiske produktivitet i en mængde- og prisrelation.

Boks 1. Regnskabsform og opgørelsesmetode

Regnskab	Opgørelsesmetode
Bruttoudbytte	Bruttoudbyttet opgøres incl. lager- og besætningsforskydninger og excl. konjunkturgevinster/-tab og tilskud, herunder værdien af internt omsat foder og udsæd.
+ Produkttilknyttede direkte tilskud	Omfatter koblede tilskud fra enkeltbetalingsordningen (handyr- og moderfårspremie, præmie for proteinafgrøder, tilskud til energiafgrøder og industrikartofler samt særlig miljøstøtte under artikel 68).
÷ Driftsomkostninger	Omfatter alle produktionsomkostninger, herunder omkostninger til internt produceret foder og udsæd + Ejendomsskat ÷ Vederlag til brugerfamilien
= <i>Resultat før finansielle poster</i> (1)	Modsvare Regnskabsstatistikens <i>Driftsresultat af primær drift</i> . Dog er nærværende resultat uden konjunkturgevinster/-tab.
Forpagtningsafgift	Forpagtningsafgiften er incl. leje af driftsbygninger og leasing af inventar
+ Nettorenteudgifter	Nettorenteudgifterne er incl. låneomkostninger og realiserede tab fra finansielle instrumenter, herunder kurstab fra valutalån.
÷ Generelle driftstilskud	Omfatter afkoblet tilskud fra især enkeltbetalingsordningen, men også tilskud fra Landdistriktsmidlerne, herunder omlægningsstøtte til økologisk produktion og miljøbetinget støtte.
= <i>Finansielle omkostninger, netto</i> (2)	Modsvare Regnskabsstatistikens <i>Finansieringsomkostninger</i> .
Resultat efter finansielle poster (1÷2)	Modsvare Regnskabsstatistikens Driftsresultat. Dog er konjunkturgevinster/-tab udeladt af nærværende resultat. Resultatet udgør restbeløbet til aflønning af brugerfamiliens arbejdsindsats og forrentningen af egenkapitalen.
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, pct.	<p>Nettoudbytte * 100 / Jordbrugskapital i selveje, primo.</p> <p>Nettoudbyttet er defineret som Resultatet <i>efter</i> finansielle poster + Nettorenteudgifter ÷ Vederlag til brugerfamilien (= Arbejdsindsats * Overenskomstmæssig timeløn for ansatte i jordbruget).</p> <p>Jordbrugskapitalen i selveje, primo er defineret som værdien af jord, bygninger, permanente beplantninger, mælkekvote, rettigheder, husdyr, inventar og lagerbeholdninger i alt, primo ÷ Værdien af tilforpagtet jord, bygninger, rettigheder, mælkekvote og løsøre, primo</p>

Der vurderes også på de generelle tilskuds bidrag til spredningen. De generelle tilskud hidrører primært fra enkeltbetalingsordningen, hvor der er forskellige støtte til omdriftsjord og vedvarende græs, ligesom der på nogle brug er historisk betinget tillæg. De generelle tilskud opgøres i pct. af jordbrugskapitalen i selveje mhp. at afdække bidraget til forrentningen.

Endelig ses på nettorenteudgifternes bidrag til spredningen i de respektive grupper, hvilket har betydning for resultatet *efter* finansielle poster, jf. boks 1. Generelt gælder det, at indtjeningen er størst på de store brug, og forskelle i brugsstørrelse vil derfor give anledning til spredning i indtjeningen. Gældsætningen er imidlertid også størst på de store brug (Hansen, 2012a), hvilket – alt andet lige – betyder større nettorenteudgifter på de store brug. Nettorenteudgifterne vil derfor generelt give anledning til en indsnævring i spredningen på resultatet *efter* finansielle poster. Forholdet afdækkes ved at opgøre nettorenteudgifterne i procent af jordbrugskapitalen i selveje. Udtrykket giver ingen mening i sig selv, men en ved en sammenligning mellem to grupper af brug fås en indikation for om nettorenteudgifterne har bidraget til at øge eller mindske spredningen på resultatet *efter* finansielle poster.

Der ses derimod ikke nærmere på forskelle i teknisk effektivitet (kuldstørrelse, mælkeydelse, hektarudbytter mv.). Det skal ses i sammenhæng med, at de respektive grupper kan bestå af flere produktioner, som fordrer en sammenvejning af ikke sammenlignelige tekniske effektiviteter. På bedriftsniveau, og i endnu højere grad for en gruppe af bedrifter, vil de tekniske effektivitetsniveauer derfor næppe kunne anvendes som indikatorer i en analytisk sammenhæng.

Den valgte metode har både fordele og ulemper. Fordelene er først og fremmest knyttet til den umiddelbare indikation af spredningen på indtjeningen og muligheden for at afdække forskellene i de bagvedliggende regnskabsposter i en konceptuel sammenhæng. Ulempen er den manglende systematiske afdækning af spredningen via standardafvigelsen. For at råde bod på dette, kunne bedrifterne alternativt inddeles i kvartiler eller endog decentiler. Grundlaget for analysen – *Regnskabsstatistik for Jordbrug* – er imidlertid baseret en stikprøve, og da denne stikprøve underinddeles på størrelsesgrupper og yderligere på driftsformer, vil differentieringen komme i konflikt med stikprøvens kritiske nedre grænse.

Indtjeningsmål. Resultat *efter* finansielle poster, dvs. restbeløbet til aflønningen af brugerfamiliens arbejdsindsats og forrentning af egenkapitalen, anvendes traditionelt som indtjeningsmål. Resultatet *efter* finansielle poster er imidlertid mindre hensigtsmæssigt som sammenligningsgrundlag. For det første tager udtrykket ikke højde for divergerende arbejdsindsats. En forholdsvis lav indtjening kan derfor blot være et udtryk for en lav arbejdsindsats fra brugerfamilien. For det andet tager udtrykket ikke højde for forskelle i egenkapitalens størrelse. Alt andet lige kan en forholdsvis lav indtjening således betragtes som værende stor, hvis egenkapitalen er tilsvarende lav.

I stedet benyttes forrentningen af jordbrugskapitalen i selveje som indtjeningsmål, idet dette udtryk i større omfang afspejler bedriftenes økonomiske effektivitet. Brugerfamiliens større eller mindre arbejdsindsats er her fuldt aflønnet, jf. boks 1. Endvidere spiller egenkapitalens størrelse ingen rolle i udtrykket, idet ejerskabet til den fornødne kapitalindsats er irrelevant for indtjeningen. Det er således alene forrentningen af jordbrugskapitalen, som er i fokus, og denne forrentning – udtrykt i procent – kan entydigt sammenlignes mellem bedrifterne.

Da det er økonomien i jordbruget, som er i fokus, er den tilforpagtede del af jordbrugskapitalen, som primært omfatter tilforpagtet jord, udskilt. Og på tilsvarende vis er forpagtningsafgiften – forrentningen af de tilforpagtede aktiver – betragtet som en finansiell omkostning, jf. boks 1. Følgelig er det kun forrentningen af jordbrugskapitalen i selveje³, som sammenlignes.

I forrentningen af jordbrugskapitalen i selveje indgår nettorenteudgifterne ikke, idet finansieringen af jordbrugsaktiverne er irrelevant for brugets økonomiske effektivitet. Og på den lange bane er det netop en relativ høj forrentning, som betinger det enkelte jordbrugs overlevelse. Ved inddeling af bedrifterne efter forrentningen af jordbrugskapitalen er der således anlagt en langsigtet horisont. Men på den korte bane kan gældssætningen være en trussel mod brugets

³ Det skal tilsvarende pointeres, at bortforpagte jordbrugsaktiver, som i Jordbrugsregnskabsstatistikken betragtes som *Andet erhverv*, ligeledes er udskilt af jordbrugskapitalen i selveje, ligesom den tilhørende indtjening (forpagtningsindtægten) er holdt ude af jordbrugsregnskabet.

overlevelse, hvis indtjeningen er for lille til at servicere gælden. Udeladelsen af nettorenteudgifterne af indtjeningsmålet indebærer derfor, at et givet brug kan være indplaceret blandt den bedste tredjedel af bedrifterne, skønt brugets overlevelsessevne på den korte bane taler for en indplacering blandt den dårligste tredjedel af bedrifterne. Dette kortsigtede aspekt er imidlertid ikke inddraget her, men er behandlet i Hansen (2012a).

2. Spredningen i jordbrugsbedriftenes indtjening i 2010

I det nedenstående gøres der rede for spredningen i indtjeningen for de respektive størrelsesgrupper, herunder særskilt for de økologiske størrelsesgrupper, samt for udvalgte driftsformer blandt de store brug, som dominerer jordbrugsproduktionen.

Alle jordbrugsbedrifter. Betragtet som helhed kan den gennemsnitlige forrentning af jordbrugskapitalen i selveje opgøres til 0,1 pct. i 2010, jf. tabel 1. På den bedste tredjedel af bedrifterne var forrentningen 1,9 pct. point højere og på den dårligste tredjedel var forrentningen 5,9 pct. point lavere. Der var således en langt større afstand mellem den dårligste tredjedel af brugene og alle brugene end mellem den bedste tredjedel af brugene og alle brugene. Det skyldtes, at der i den bedste tredjedel af brugene var en overvægt af store bedrifter, som i kraft af deres størrelse øvede stor indflydelse på den gennemsnitlige forrentning. Det forhold gjorde sig også gældende for årene 2006-09.

Der er flere årsager til den indikerede spredning på forrentningen. Den væsentligste begrundelse formodes imidlertid at være knyttet til stordriftsfordelene. Den dårligste tredjedel af brugene indeholdt således en meget stor del af de små bedrifter. Jordtilliggendet på den dårligste tredjedel af brugene udgjorde således kun 33 ha pr. bedrift, hvorimod det gennemsnitlige areal og arealet på den bedste tredjedel af brugene udgjorde hhv. 80 og 139 ha pr. brug. På tilsvarende vis var der også en skæv fordeling af husdyrholdet; der var således en overvægt af husdyr på de store brug.

Forskellene i forrentningen er også afspejlet i den økonomiske produktivitet, som er opgjort til 0,63 for den dårligste tredjedel af brugene. Dvs. at for hver krone i produktionsomkostninger, kom der kun 63 øre retur i bruttoudbyttet. Den tilsvarende produktivitet for gennemsnittet og den bedste tredjedel af brugene udgjorde hhv. 0,97 og 1,10.

Det mindre areal på den dårligste tredjedel af brugene gav også anledning til et mindre generelt tilskud end for gennemsnittet og den bedste tredjedel af brugene, idet hovedparten af tilskuddene stammer fra enkeltbetalingsordningen. Men det generelle tilskud pr. ha var også en tand mindre. Det skyldtes, at der praktisk talt ikke var noget kvæghold på den dårligste tredjedel af brugene, og da omkring en femtedel af støtten fra enkeltbetalingsordningen hidrører fra de historiske mælke- og kvægtillæg, blev støtten relativt mindre.

Selv om støtten var relativt højere på den bedste tredjedel af brugene, bidrog det generelle tilskud til forrentningen på den bedste tredjedel af brugene kun med 1,3 pct. point, hvorimod bidraget fra den dårligste tredjedel af brugene udgjorde 1,6 pct. point. Dvs. at de generelle tilskud har bidraget til at indsnævre spredningen i forrentningen.

Tabel 1. Hovedtal for jordbrug fordelt på størrelsesgrupper, 1.000 kr. pr. bedrift

	2006	2007	2008	2009	2010		
					Alle brug	Bedste tredjedel	Dårligste tredjedel
Alle brug							
Antal bedrifter	39.389	36.683	35.954	33.596	33.486	11.162	11.162
Bruttoudbytte	1.499	1.654	1.935	1.815	2.038	4.503	543
Produkttilknyttede direkte tilskud	10	10	10	11	10	17	6
Driftsomkostninger	1.338	1.576	1.829	1.806	1.881	3.792	697
Resultat før finansielle poster	170	88	116	20	166	728	-149
Generelle driftstilskud	188	194	206	210	208	367	80
Forpagtningsafgift	80	88	100	102	105	197	51
Nettorenteudgifter	196	267	504	366	365	730	96
Resultat efter finansielle poster	82	-73	-282	-238	-96	168	-215
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, pct.	0,5	-0,5	-0,2	-0,8	0,1	2,0	-5,8
- Bedste tredjedel	3,2	1,7	2,5	0,8	2,0		
- Dårligste tredjedel	-8,7	-6,6	-6,5	-6,1	-5,8		
Deltidsbrug (under 1 årsværk)							
Antal bedrifter	23.188	21.335	21.236	19.858	20.175	6.725	6.725
Bruttoudbytte	234	265	300	250	306	475	218
Produkttilknyttede direkte tilskud	5	5	4	4	4	4	4
Driftsomkostninger	284	312	335	361	385	453	364
Resultat før finansielle poster	-46	-42	-32	-107	-75	25	-142
Generelle driftstilskud	76	75	78	76	81	112	53
Forpagtningsafgift	13	12	15	14	14	15	17
Nettorenteudgifter	65	84	103	90	101	168	60
Resultat efter finansielle poster	-48	-63	-72	-134	-109	-46	-165
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, pct.	-3,7	-2,5	-2,2	-3,0	-2,4	-0,3	-6,7
- Bedste tredjedel	-0,6	-0,2	0,3	-0,9	-0,3		
- Dårligste tredjedel	-10,2	-7,4	-7,4	-7,1	-6,7		
Mellemstore brug (1-2 årsværk)							
Antal bedrifter	7.016	6.667	6.466	6.182	5.718	1.906	1.906
Bruttoudbytte	1.391	1.570	1.734	1.576	1.790	2.402	1.250
Produkttilknyttede direkte tilskud	11	12	15	17	16	7	16
Driftsomkostninger	1.235	1.432	1.589	1.534	1.627	1.844	1.391
Resultat før finansielle poster	166	149	160	58	180	565	-124
Generelle driftstilskud	210	240	236	242	249	263	200
Forpagtningsafgift	71	90	90	96	108	101	115
Nettorenteudgifter	179	269	411	357	310	375	221
Resultat efter finansielle poster	127	30	-104	-153	11	352	-260
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, pct.	-0,3	-0,3	-0,4	-1,0	-0,4	1,9	-3,8
- Bedste tredjedel	3,5	2,2	2,6	1,0	1,9		
- Dårligste tredjedel	-5,2	-4,4	-5,1	-4,9	-3,8		
Store brug (mindst 2 årsværk)							
Antal bedrifter	9.185	8.681	8.252	7.556	7.593	2.531	2.531
Bruttoudbytte	4.774	5.132	6.298	6.124	6.823	8.896	5.006
Produkttilknyttede direkte tilskud	22	22	24	24	21	28	18
Driftsomkostninger	4.079	4.794	5.862	5.826	6.048	6.965	5.171
Resultat før finansielle poster	718	360	460	323	796	1.959	-147
Generelle driftstilskud	454	452	514	535	514	487	451
Forpagtningsafgift	255	273	327	338	345	378	354
Nettorenteudgifter	540	714	1.611	1.101	1.108	1.157	951
Resultat efter finansielle poster	376	-176	-963	-581	-143	911	-1.001
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, pct.	2,6	0,3	0,7	0,1	1,4	4,5	-1,6
- Bedste tredjedel	7,0	3,3	4,7	2,2	4,5		
- Dårligste tredjedel	-1,8	-3,6	-4,0	-3,0	-1,6		

Anm. Det enkelte brug kategoriseres særskilt inden for hver gruppe. Dvs. at et brug tilhørende den bedste tredjedel af brugene under *Deltidsbrug*, kan være kategoriseret som tilhørende den dårligste tredjedel af brugene under *Alle brug*.

Kilde: Egne beregninger baseret på Andersen (2012).

Nettorenteudgifterne i pct. af jordbrugskapitalen i selveje var relativt mindre på den dårligste tredjedel af brugene. Det bidrog til at resultatet *efter* finansielle poster blev mindre divergerende end forrentningen. Alligevel blev forskellen i resultatet *efter* finansielle poster på den bedste og dårligste tredjedel af brugene 383 t.kr. pr. bedrift. En del af forskellen skal dog ses i sammenhæng med, at brugerfamiliens arbejdsindsats var væsentligt mindre på den dårligste tredjedel af brugene.

Alle deltidbrug. Som helhed udgjorde den gennemsnitlige forrentning af jordbrugskapitalen i selveje for deltidbrugene ÷2,4 pct. i 2010. På den bedste tredjedel af bedrifterne var forrentningen 2,7 pct. point højere og på den dårligste tredjedel var forrentningen 4,3 pct. point lavere. Igen var der i den bedste tredjedel af brugene en overvægt af store bedrifter, som i kraft af deres størrelse øvede stor indflydelse på den gennemsnitlige forrentning, og det forhold gjorde sig også gældende for årene 2006-09.

Deltidsbrugene er domineret af kornavlere, og forskellene i forrentningen var derfor primært grundet i forskelle i jordtilliggende. Jordtilliggendet udgjorde 22 ha pr. bedrift i den dårligste tredjedel af brugene og 44 ha pr. bedrift i den bedste tredjedel af brugene. Gennemsnittet udgjorde til sammenligning 32 ha pr. bedrift. Forskellene er afspejlet i den økonomiske produktivitet, som udgjorde hhv. 0,44 på de dårligste brug, stigende over 0,60 på det gennemsnitlige brug til 0,81 på den bedste tredjedel af brugene. Den lave økonomiske produktivitet skyldtes i alle tilfælde alt for høje enhedsomkostninger, som er omvendt proportionalt med jordtilliggendet (Danmarks Statistik, 2011b).

De generelle driftstilskud bidrog derimod til at indsnævre forskellen i forrentningen. Det generelle tilskud var nok meget større på den bedste tredjedel af brugene, men jordbrugskapitalen i selveje på den bedste tredjedel af brugene var endnu større end den dårligste tredjedel af brugene.

Nettorenteudgifterne i pct. af jordbrugskapitalen i selveje var relativt højere på den bedste tredjedel af brugene, hvilket bidrog til en indsnævring i forskellene i resultatet *efter* finansielle poster. Alligevel udgjorde forskellen 119 t.kr. pr. bedrift med en nogenlunde sammenlignelig arbejdsindsats fra brugerfamilien.

Alle mellemstore brug. Forrentningen af jordbrugskapitalen i selveje for de mellemstore brug som helhed udgjorde ÷0,4 pct. i 2010. På den bedste tredjedel af bedrifterne var forrentningen 2,3 pct. point højere og på den dårligste tredjedel var forrentningen 3,4 pct. point lavere. Også her gælder det, at store vægtige bedrifter blandt den bedste tredjedel af brugene – i lighed med årene 2006-09 – bidrog til at trække den gennemsnitlige forrentning op.

De mellemstore brug er også domineret af planteavl, men i modsætning til deltidbrugene spiller husdyrholdet en større rolle. Forskellene i forrentningen må dog formodes primært at være grundet i et divergerende jordtilliggende med heraf følgende forskelle i enhedsomkostninger. Jordtilliggendet udgjorde 77 ha pr. bedrift i den dårligste tredjedel af brugene og 104 ha pr. bedrift i den bedste tredjedel af brugene. Gennemsnittet udgjorde til sammenligning 96 ha pr. bedrift. Der var derimod ikke de store forskelle i kvæg- og svinebestanden, hvorimod der blandt den bedste tredjedel af brugene var en del minkfarme, som næsten ikke forekom i

gruppen med den dårligste tredjedel af brugene. Det bidrog til at trække gennemsnittet op for den bedste tredjedel af brugene, idet lønsomheden i produktionen af minkskind var gunstig i 2010.

De lavere enhedsomkostninger på de mellemstore brug i forhold til deltidsbrugene indebar, at den økonomiske produktivitet i gennemsnit nåede op på 0,91. Produktionen var dermed som helhed tabsgivende i lighed med deltidsbrugene. Tabet blev større på den dårligste tredjedel af brugene, hvor den økonomiske produktivitet kun udgjorde 0,71. For den bedste tredjedel af brugene var der derimod – med en økonomisk produktivitet på 1,11 – fuld dækning for produktionsomkostningerne⁴.

Det generelle tilskud pr. ha var stort set ens på den bedste og dårligste tredjedel af brugene, idet malkekobestanden var ens (12-14 malkekøer). Jordbrugskapitalen var derimod væsentlig større på den bedste tredjedel af brugene; bidraget til forrentningen var derfor mindre på den bedste tredjedel af brugene.

Selv om den bedste tredjedel af brugene havde et større jordtilliggende end den dårligste tredjedel, var forholdet mellem nettorenteudgifterne og jordbrugskapitalen i selveje nogenlunde lige stor. Følgelig bidrog nettorenteudgifterne ikke til en yderligere spredning eller indsnævring i resultatet *efter* finansielle poster. Forskellen i resultatet *efter* finansielle poster mellem den bedste og dårligste tredjedel af bedrifterne beløb sig til 612 t.kr. pr. bedrift med en nogenlunde sammenlignelig arbejdsindsats fra brugerfamilien.

Alle store brug. Forrentning af jordbrugskapitalen i selveje – som helhed – for de store brug udgjorde 1,4 pct. i 2010. Selv om niveauet er beskedent, så er forrentningen positiv i modsætning til både de mellemstore brug og deltidsbrugene. På den bedste tredjedel af bedrifterne var forrentningen 3,1 pct. point højere og på den dårligste tredjedel var forrentningen 3,0 pct. point lavere.

I forhold til 2009 er spredningen i forrentningen blevet større, men i forhold til 2006-08 er spredningen blevet mindre. Forskellen mellem årene skyldes bl.a., at der er store forskelle mellem store jordbrug med hensyn til produktionens sammensætning, samtidig med at konjunkturerne i nogle år er nogenlunde lige gode (eller lige dårlige) for alle produktionsgrene, mens der i andre år er store konjunkturmæssige forskelle mellem produktionsgrenene. Hertil kommer, at vejrforholdenes afvigelse fra det normale i et givet år kan påvirke omkostningerne og høstudbyttet af forskellige afgrøder i vidt forskellig omfang. I 2010 var den gennemsnitlige forrentningsprocent for hhv. de store svinebrug og store malkekvægbrug nogenlunde lige stor, hvilket har bidraget til at indsnævre forskellene i spredningen. Den gennemsnitlige forrentning på de store plantebrug var derimod noget mindre, men da der også er planteavl på svine- og kvægbrug, vil der være en tendens til at forrentningsprocenten konvergere.

På de store brug er enhedsomkostningerne væsentlig mindre end på både deltidsbrugene og de mellemstore brug. I gennemsnit udgjorde den økonomiske produktivitet således 1,06. For den dårligste tredjedel af brugene, hvor den økonomiske produktivitet udgjorde 0,90, var der ikke

⁴ Det bemærkes, at der i produktionsomkostningerne ikke tages hensyn til rentebelastningen.

dækning for produktionsomkostningerne, hvorimod den bedste tredjedel af brugene præsterede en produktivitet på 1,21. Det var baseret på et næsten identisk jordtilliggende⁵ og et noget større husdyrhold på den bedste tredjedel af brugene. I denne gruppe indgik der ligeledes en del minkfarme, som bidrog til at øge gennemsnittet for gruppen, hvorimod de næsten var fraværende i den dårligste tredjedel af brugene.

De generelle tilskud pr. ha var lidt større i den bedste tredjedel af brugene, hvilket primært er grundet i mælke- og kvægtillæg fra den lidt større bestand af malkekøer på den bedste tredjedel af brugene. Tilskuddet i pct. af jordbrugskapitalen i selveje var dog en tand større på den dårligste tredjedel af brugene, hvilket har bidraget til at indsnævre forskellen i forrentningen.

Nettorenteudgifterne i pct. af jordbrugskapitalen i selveje udgjorde 3,2 pct. på den bedste tredjedel af brugene og 3,0 pct. i den dårligste tredjedel af brugene. Det indebar, at nettorenteudgifterne bidrog til at mindske forskellen i resultatet *efter* finansielle poster. Alligevel udgjorde resultat *efter* finansielle poster 911 t.kr. pr. bedrift på den bedste tredjedel af brugene, hvorimod resultatet *efter* finansielle poster udgjorde ÷1.001 t.kr. for den dårligste tredjedel.

Alle økologiske jordbrug. De økologiske brug er domineret af mælkeproduktion og indtjeningen er derfor præget af økonomien i den økologiske mælkeproduktion. Der indgår imidlertid også en betydelig andel af deltidsbrug (55 pct.), som praktisk talt ikke har malkekvæg. På bedriftsniveau slår mælkeproduktionen derfor primært igennem på de store brug, hvorimod planteavlen er dominerende på deltidsbrugene og de mellemstore brug.

For samtlige økologiske brug udgjorde forrentningen af jordbrugskapitalen i selveje 0,0 pct. i 2010, jf. tabel 2. På den bedste tredjedel af bedrifterne var forrentningen 1,9 pct. point højere og på den dårligste tredjedel var forrentningen 6,0 pct. point lavere. Også her gælder det, at en overvægt af store bedrifter blandt den bedste tredjedel af brugene bidrog til at trække den gennemsnitlige forrentning op i kraft af deres størrelse. Det forhold gjorde sig også gældende for årene 2006-09.

Den væsentligste del af spredningen på forrentningen må – som for de konventionelle brug – forventes at være knyttet til stordriftsfordelene. Den dårligste tredjedel af brugene indeholdt således en meget stor del små husdyrløse bedrifter. Jordtilliggendet på den dårligste tredjedel af brugene udgjorde 48 ha pr. bedrift, hvorimod det gennemsnitlige areal og arealet på den bedste tredjedel af brugene udgjorde hhv. 92 og 162 ha pr. bedrift. På den dårligste tredjedel af brugene var der praktisk talt ingen husdyr, hvorimod der var et betydeligt husdyrhold på den bedste tredjedel af brugene. Størrelsesmæssigt var beskæftigelsen i gennemsnit 3 gange større i den bedste tredjedel af brugene end i gruppen med den dårligste tredjedel af brugene.

Stordriftsfordelene er afspejlet i den økonomiske produktivitet, som er opgjort til 0,59 for den dårligste tredjedel af bedrifterne. Den tilsvarende økonomiske produktivitet for gennemsnittet og den bedste tredjedel af bedrifterne udgjorde hhv. 0,92 og 1,05. Det vil sige, at der kun var fuld dækning for produktionsomkostningerne på den bedste tredjedel af brugene.

⁵ Jordtilliggendet pr. bedrift udgjorde 180-181 ha for de to tredjedelsgrupper, hvorimod gennemsnittet for de store brug udgjorde 196 ha pr. bedrift. Der må således forventes at have været en del store planteavsbrug, som hverken er indeholdt i den bedste eller den dårligste tredjedel af brugene.

Tabel 2. Hovedtal for økologiske brug fordelt på størrelsesgrupper, 1.000 kr. pr. bedrift

	2006	2007	2008	2009	2010		
					Alle brug	Bedste tredjedel	Dårligste tredjedel
Alle brug							
Antal bedrifter	1.875	1.804	1.818	1.663	1.622	541	541
Bruttoudbytte	1.189	1.503	1.717	1.567	1.871	4.227	522
Produkttilknyttede direkte tilskud	3	4	6	8	9	10	8
Driftsomkostninger	1.082	1.341	1.571	1.629	1.770	3.678	688
Resultat før finansielle poster	110	165	152	-54	109	559	-158
Generelle driftstilskud	251	263	287	318	315	586	140
Forpagtningsafgift	80	95	123	114	145	261	107
Nettorenteudgifter	196	272	444	374	358	720	105
Resultat efter finansielle poster	85	61	-127	-224	-78	165	-230
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, pct.	0,8	0,8	0,8	-0,8	0,0	1,9	-6,0
- Bedste tredjedel	3,7	3,1	3,6	0,9	1,9		
- Dårligste tredjedel	-9,6	-6,1	-6,8	-5,9	-6,0		
Deltidsbrug (under 1 årsværk)							
Antal bedrifter	1.177	1.037	1.106	995	892	297	297
Bruttoudbytte	210	263	271	242	231	253	216
Produkttilknyttede direkte tilskud	2	3	4	4	4	3	5
Driftsomkostninger	275	295	324	359	343	318	391
Resultat før finansielle poster	-62	-30	-48	-114	-108	-62	-171
Generelle driftstilskud	112	98	107	120	107	144	79
Forpagtningsafgift	15	12	17	16	17	15	25
Nettorenteudgifter	95	97	116	127	103	138	75
Resultat efter finansielle poster	-60	-41	-75	-137	-122	-71	-192
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, pct.	-3,0	-1,8	-2,3	-2,3	-2,6	-0,6	-6,2
- Bedste tredjedel	0,8	0,9	1,0	-0,6	-0,6		
- Dårligste tredjedel	-11,7	-6,5	-7,1	-6,2	-6,2		
Mellemstore brug (1-2 årsværk)							
Antal bedrifter	238	268	213	218	287	96	96
Bruttoudbytte	1.361	1.459	1.443	1.479	1.403	2.267	805
Produkttilknyttede direkte tilskud	4	12	9	19	17	22	21
Driftsomkostninger	1.189	1.277	1.274	1.458	1.349	1.865	976
Resultat før finansielle poster	177	194	179	41	71	424	-151
Generelle driftstilskud	283	349	320	384	317	390	269
Forpagtningsafgift	83	183	151	128	101	100	132
Nettorenteudgifter	204	280	351	394	187	151	203
Resultat efter finansielle poster	173	81	-3	-97	99	565	-216
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, pct.	1,0	0,4	-0,1	-0,6	-0,6	1,8	-3,9
- Bedste tredjedel	5,3	3,6	4,0	1,6	1,8		
- Dårligste tredjedel	-6,4	-7,1	-8,6	-5,4	-3,9		
Store brug (mindst 2 årsværk)							
Antal bedrifter	460	498	498	450	443	148	148
Bruttoudbytte	3.604	4.107	5.045	4.537	5.478	6.553	3.234
Produkttilknyttede direkte tilskud	4	2	7	11	14	8	24
Driftsomkostninger	3.093	3.554	4.467	4.515	4.919	5.318	3.322
Resultat før finansielle poster	515	556	585	33	573	1.243	-64
Generelle driftstilskud	590	561	674	721	735	782	536
Forpagtningsafgift	246	220	345	321	432	398	446
Nettorenteudgifter	447	633	1.211	910	982	1.121	659
Resultat efter finansielle poster	412	263	-297	-478	-106	506	-633
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, pct.	2,8	2,1	2,2	-0,1	1,2	3,4	-2,4
- Bedste tredjedel	6,0	4,8	5,2	1,7	3,4		
- Dårligste tredjedel	-2,0	-1,2	-1,6	-3,1	-2,4		

Anm. Det enkelte brug kategoriseres særskilt inden for hver gruppe. Dvs. at et brug tilhørende den bedste tredjedel af brugene under *Deltidsbrug*, kan være kategoriseret som tilhørende den dårligste tredjedel af brugene under *Alle brug*.

Kilde: Egne beregninger baseret på Andersen (2012).

Det generelle tilskud pr. ha var højere på den bedste tredjedel af brugene i kraft af de historisk givne mælke- og kvægtillæg⁶. Det større tilskud bidrog dermed umiddelbart til en større forrentning på den bedste tredjedel af brugene. Men da jordbrugskapitalen i selveje var væsentligt større på den bedste tredjedel af brugene, bidrog tilskuddene på den dårligste tredjedel af brugene til den største procentuelle effekt på forrentningen.

Nettorenteudgifterne var relativt mindre på den dårligste tredjedel af brugene og bidrog dermed til, at forskellene i resultatet *efter* finansielle poster blev mindre graverende. Forskellene i den økonomiske produktivitet var imidlertid udslagsgivende for, at resultatet *efter* finansielle poster blev væsentlig større på den bedste tredjedel af brugene. Det skal dog også ses i sammenhæng med en større arbejdsindsats fra brugerfamilien på den bedste tredjedel af brugene, men tages der højde for den divergerende arbejdsindsats, blev resultatet *efter* finansielle poster alligevel størst på den bedste tredjedel af brugene.

Økologiske deltidsbrug. Forrentningen af jordbrugskapitalen i selveje for de økologiske deltidsbrug under ét udgjorde ÷2,6 pct. i 2010. På den bedste tredjedel af bedrifterne var forrentningen 2,0 pct. point højere og på den dårligste tredjedel var forrentningen 3,6 pct. point lavere. Dvs. at overvægten af store bedrifter blandt den bedste tredjedel af brugene bidrog til at trække den gennemsnitlige forrentning op i kraft af deres størrelse. Forholdet gjorde sig også gældende for årene 2006-09.

De økologiske deltidsbrug er ligesom de konventionelle deltidsbrug domineret af planteproduktion. Forskellene i forrentningen er derfor primært grundet i forskelle i jordtilliggende. Jordtilliggendet udgjorde således 27 ha pr. bedrift på den dårligste tredjedel af brugene og 44 ha pr. bedrift på den bedste tredjedel af brugene. Gennemsnittet udgjorde til sammenligning 34 ha pr. bedrift. Forskellene er afspejlet i den økonomiske produktivitet, som udgjorde hhv. 0,39 for den dårligste tredjedel af brugene, 0,49 for det gennemsnitlige brug og 0,61 for den bedste tredjedel af brugene. Dvs. at der over hele linjen ikke var dækning for produktionsomkostningerne, om end dækningsgraden var større i den bedste tredjedel af brugene.

Der var derimod ikke den store forskel i de generelle driftstilskud pr. ha som følge af, at de økologiske deltidsbrug stort set er husdyrløse. Målt i forhold til jordbrugskapitalen i selveje var der ej heller den store forskel, hvilket var ensbetydende med, at de generelle tilskud ikke bidrog til spredningen. Det skal imidlertid nævnes, at de generelle tilskud pr. ha var væsentlig større end på de konventionelle deltidsbrug, idet der også indgik omlægningsstøtte til økologisk produktion, ligesom den miljøbetingede støtte var større. De generelle driftstilskud på de økologiske deltidsbrug bidrog derfor i større omfang til en positiv forrentning.

Nettorenteudgifterne i pct. af jordbrugskapitalen i selveje var derimod lidt højere på den bedste tredjedel af brugene, hvilket bidrog til at reducere spredningen på resultatet *efter* finansiel-

⁶ I modsætning til det konventionelle jordbrug, indeholder de generelle tilskud til økologisk drift også en del støtte fra Landdistriktsmidlerne i form af især Miljøbetinget støtte og Omlægningsstøtte til økologisk produktion. I det konventionelle jordbrug hidrørte godt 97 pct. af de generelle tilskud i 2010 fra Enkeltbetalingsordningen, hvorimod den tilsvarende andel for de økologiske brug udgjorde knap 75 pct. I gennemsnit udgjorde den generelle støtte på de konventionelle brug 208 t.kr. pr. bedrift, hvorimod støtten på de økologiske brug udgjorde 328 t.kr. pr. bedrift (Danmarks Statistik, 2011a).

le poster. Alligevel blev forskellen i resultatet *efter* finansielle 121 t.kr. pr. bedrift og det er endog med en mindre arbejdsindsats fra brugerfamilien på den bedste tredjedel af brugene.

Mellemstore økologiske brug. Forrentningen af jordbrugskapitalen i selveje for de mellemstore brug som helhed udgjorde $\div 0,6$ pct. i 2010. På den bedste tredjedel af bedrifterne var forrentningen 2,4 pct. point højere og på den dårligste tredjedel var forrentningen 3,3 pct. point lavere. Også her gælder det, at de større brug i gruppen i lighed med årene 2006-09 bidrog til at trække den gennemsnitlige forrentning op i kraft af deres størrelse.

De mellemstore økologiske brug er også domineret af planteavl. I modsætning til de konventionelle mellemstore brug spiller husdyrholdet en begrænset rolle. Forskellene i forrentningen må derfor formodes primært at findes i forskelle i jordtilliggendet, som udgjorde 90 ha pr. bedrift i den dårligste tredjedel af brugene og 112 ha pr. bedrift i den bedste tredjedel af brugene. Gennemsnittet udgjorde til sammenligning 95 ha pr. bedrift.

De lavere enhedsomkostninger på de mellemstore økologiske brug i forhold til deltidsbrugene indebar, at den økonomiske produktivitet i gennemsnit androg 0,83. Produktionen var således i lighed med deltidsbrugene fortsat tabsgivende. Tabet var større på den dårligste tredjedel af brugene, hvor den økonomiske produktivitet kun udgjorde 0,61. For den bedste tredjedel af brugene var der – med en økonomisk produktivitet på 1,02 – kun lige netop dækning for produktionsomkostningerne.

Det generelle tilskud pr. ha var lidt større på den bedste tredjedel af brugene, idet der trods alt var lidt kvæghold på den bedste tredjedel af brugene. Forskellen i tilskud på den bedste og dårligste tredjedel af brugene udgjorde således ca. 500 kr. pr. ha. Tilskuddets bidrag til forrentningen var dog mindre på den bedste tredjedel af brugene; de generelle tilskud bidrog dermed til at indsnævre forskellen i forrentningen.

Selv om den bedste tredjedel af brugene havde et væsentligt større jordtilliggende end den dårligste tredjedel, var forholdet mellem nettorenteudgifterne og jordbrugskapitalen i selveje væsentligt mindre på den bedste tredjedel af brugene. Det bidrog til, at resultatet *efter* finansielle poster blev mere divergerende end forrentningen. Herved fremkom en forskel i resultatet *efter* finansielle poster på 781 t.kr. pr. bedrift mellem hhv. den bedste og dårligste tredjedel af brugene.

Store økologiske brug. Forrentningen af jordbrugskapitalen i selveje for de store økologiske brug udgjorde 1,2 pct. i 2010. I lighed med de konventionelle brug er niveauet beskedent, men positivt i modsætning til både de mellemstore brug og deltidsbrugene. På den bedste tredjedel af bedrifterne var forrentningen 2,2 pct. point højere og på den dårligste tredjedel var forrentningen 3,6 pct. point lavere.

I lighed med de konventionelle store brug blev spredningen i forrentningsprocenten større end i 2009, men i forhold til 2006-08 er spredningen blevet mindre. Da de store økologiske brug er domineret af mælkeproduktion, skal ændringen i spredningen primært søges i en større eller mindre variation i den økonomiske produktivitet, og denne variation kan være både pris- og mængderelateret. Da priserne på både salgsprodukter og produktionsfaktorer kan svinge i

større eller mindre grad inden for et givet år, vil der således også kunne optræde større eller mindre forskelle i de enkelte mælkeproducenters bytteforhold alt afhængig af producenternes evne til at handle på de rigtige tidspunkter. Eksempelvis varierede den økologiske bygpris fra 118 til 230 kr. pr. hkg i 2010 (Videncentret for Landbrug, 2012), hvilket er af betydning for størrelsen på foderomkostningerne til malkekvæget. På tilsvarende vis indebærer jordbrugets naturgivne produktionsforhold, at variationen i de lokale vejrforhold fra år til år i større eller mindre grad indvirker på kvaliteten og volumen af såvel salgsafgrøder som grovfoder, hvilket bidrager til en divergerende totalfaktorproduktivitet for de respektive producenter. Og endelig kan spredningen på den vejr-korrigerede totalfaktorproduktivitet være øget eller indsnævret fra år til år⁷.

Enhedsomkostningerne på de store brug er væsentlig mindre end på både deltidsbrugene og de mellestore brug. I gennemsnit udgjorde den økonomiske produktivitet således 1,02 for de store økologiske brug, hvilket indebar, at der lige netop var dækning for produktionsomkostningerne. For den dårligste tredjedel af brugene, hvor den økonomiske produktivitet udgjorde 0,86, var produktionen derimod tabsgivende, hvorimod den bedste tredjedel af brugene præsterede en økonomisk produktivitet på 1,14. Sidstnævnte var baseret på et jordtilliggende på 217 ha pr. bedrift, hvorimod der kun var 156 ha pr. bedrift på den dårligste tredjedel af brugene. Der var ligeledes en større andel af husdyrholdet i gruppen med den bedste tredjedel af brugene.

De generelle tilskud pr. ha var en anelse større i den bedste tredjedel af brugene. Forskellen udgjorde dog kun 170 kr. pr. ha, og da jordbrugskapitalen i selveje var væsentlig større på den bedste tredjedel af brugene, gav de generelle tilskud anledning til en relativ større forrentning på den dårligste tredjedel af brugene og dermed en indsnævring i spredningen på forrentningen.

Nettorenteudgifterne i pct. af jordbrugskapitalen i selveje udgjorde 3,3 pct. på den bedste tredjedel af brugene og 3,5 pct. på den dårligste tredjedel af brugene. Det indebar, at såvel den økonomiske produktivitet som nettorenteudgifter bidrog til, at resultatet *efter* finansielle poster blev væsentlig større på den bedste tredjedel af bedrifterne. Det generelle tilskud bidrog derimod til at indsnævre resultatet, men med en væsentlig mindre vægt. Resultatet *efter* finansielle poster beløb sig således til 1.121 t.kr. pr. bedrift for den bedste tredjedel af brugene, hvilket skal sammenholdes med ÷633 t.kr. pr. bedrift for den dårligste tredjedel af brugene.

Store planteavlsbrug. Forrentningen af jordbrugskapitalen i selveje for de store planteavlsbrug som helhed udgjorde 0,4 pct. i 2010, jf. tabel 3. På den bedste tredjedel af brugene var forrentningen af jordbrugskapitalen i selveje 1,6 pct. point større end gennemsnittet, hvorimod forrentningen var 2,3 pct. point lavere end gennemsnittet på den dårligste tredjedel af brugene. Dvs. at de større brug i gruppen i kraft af deres størrelse bidrog til at trække den gennemsnitlige forrentning op.

⁷ Kaiser (2012) anfører, at den naturlige selektion frem til 2008 har været hæmmet af de store konjunkturvinsten på landbrugsejendomme, som har forlænget levetiden på de underskudsgivende jordbrug. Og efter 2008 har udskillelsen af de underskudsgivende jordbrug været hæmmet af vanskeligheder ved finansiering af ejendomsopkøb. Herved er spredningen i totalfaktorproduktiviteten øget.

Tabel 3. Hovedtal for store planteavlsbedrifter, 1.000 kr. pr. bedrift

	2006	2007	2008	2009	2010		
					Alle brug	Bedste tredjedel	Dårligste tredjedel
Bruttoudbytte	3.247	3.817	4.470	4.418	4.545	6.249	3.673
Produkttilknyttede direkte tilskud	48	67	50	39	45	44	59
Driftsomkostninger	2.838	3.281	3.641	3.743	4.050	4.688	4.030
Resultat før finansielle poster	457	603	879	713	539	1.605	-299
Generelle driftstilskud	717	716	782	815	896	1.044	882
Forpagtningsafgift	537	628	628	670	825	1.048	1.054
Nettorenteudgifter	555	643	1.478	827	983	1.241	862
Finansielle omkostninger, netto	376	555	1.324	682	912	1.245	1.035
Resultat efter finansielle poster	81	47	-445	32	-372	360	-1.333
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, pct.	1,0	0,9	1,7	0,7	0,4	2,0	-1,9
- Bedste tredjedel	3,3	3,1	4,6	3,0	2,0		
- Dårligste tredjedel	-2,6	-2,6	-2,2	-1,9	-1,9		
Antal bedrifter	1.177	993	1.158	1.031	846	282	282
Jordbrugsareal, ultimo, ha	301	317	327	347	407	457	422
Heraf i selveje, ha	167	171	185	209	227	240	185
Antal helårsarbejdere pr. bedrift	3,23	3,41	3,47	3,59	3,62	4,01	3,44

Kilde: Egne beregninger baseret på Andersen (2012).

Målt på jordtilliggende er den bedste tredjedel af brugene med 457 ha pr. bedrift kun lidt større end den dårligste tredjedel af brugene (422 ha pr. bedrift), men den bedste tredjedel af brugene opnåede en økonomisk produktivitet på 1,27, hvorimod produktionen var tabsgivende på den dårligste tredjedel af brugene med en økonomisk produktivitet på blot 0,85. I gennemsnit udgjorde den økonomiske produktivitet 1,05 for de store planteavlsbrug. En del af forskellene skal tilskrives den øgede prisvolatilitet, hvilket afspejles i de enkelte producenternes bytteforhold. Den anden del af forskellen skal tilskrives spredning i totalfaktorproduktiviteten.

De generelle tilskud pr. ha var lidt større på den bedste tredjedel af brugene, men da jordbrugskapitalen i selveje var endnu større, bidrog det generelle tilskud til en lavere forrentning af jordbrugskapitalen i selveje for den bedste tredjedel af brugene. Det generelle tilskud har dermed bidraget til at indsnævre forskellen i forrentningen.

Nettorenteudgifterne var relativt større på den bedste tredjedel af brugene, hvilket også har bidraget til at indsnævre forskellen i resultatet *efter* finansielle poster. Effekten af forskellen i den økonomiske produktivitet var imidlertid større, hvilket betød, at resultatet *efter* finansielle poster for den bedste tredjedel af brugene nåede op på 360 t.kr. pr. bedrift, hvorimod resultatet *efter* finansielle poster for den dårligste tredjedel af brugene beløb sig til ÷1.333 t.kr. pr. bedrift.

Store malkekvægbrug - konventionelle og økologiske. Forrentningen af jordbrugskapitalen i selveje for de store konventionelle malkekvægbrug udgjorde 1,0 pct. i 2010, jf. tabel 4. Niveauet var 1,8 pct. point højere på den bedste tredjedel af brugene og 2,0 pct. point lavere end for den dårligste tredjedel af brugene. Også her bidrog de største af brugene i kraft af deres størrelse til at trække gennemsnittet op.

Den bedste tredjedel af brugene havde både et større areal og en større bestand af malkekøer end den dårligste tredjedel af brugene. Herved blev der præsteret en økonomisk produktivitet

på 1,11, hvorimod niveauet kun var 0,89 blandt den dårligste tredjedel af brugene. Gennemsnittet var på 1,01; dvs. at der kun lige var dækning for produktionsomkostningerne.

Tabel 4. Hovedtal for store konventionelle malkekvægsbedrifter, 1.000 kr. pr. bedrift

	2006	2007	2008	2009	2010		
					Alle brug	Bedste tredjedel	Dårligste tredjedel
Bruttoudbytte	3.782	4.254	5.493	5.057	5.786	7.284	4.577
Produkttilknyttede direkte tilskud	11	12	13	15	19	30	10
Driftsomkostninger	3.264	3.803	4.763	5.063	5.288	6.105	4.688
<i>Resultat før finansielle poster</i>	<i>530</i>	<i>463</i>	<i>743</i>	<i>9</i>	<i>516</i>	<i>1.209</i>	<i>-101</i>
Generelle driftstilskud	500	513	546	586	578	658	488
Forpagtningsafgift	182	190	202	207	223	268	191
Nettorenteudgifter	527	699	1.555	1.150	1.210	1.258	1.150
<i>Finansielle omkostninger, netto</i>	<i>209</i>	<i>376</i>	<i>1.211</i>	<i>770</i>	<i>855</i>	<i>869</i>	<i>854</i>
<i>Resultat efter finansielle poster</i>	<i>320</i>	<i>87</i>	<i>-468</i>	<i>-761</i>	<i>-339</i>	<i>340</i>	<i>-955</i>
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, pct.	2,2	1,3	2,5	-0,3	1,0	2,8	-1,0
- Bedste tredjedel	4,4	3,2	5,1	1,3	2,8		
- Dårligste tredjedel	-0,9	-1,2	-0,6	-2,5	-1,0		
Antal bedrifter	3.094	2.854	2.706	2.431	2.362	787	787
Jordbrugsareal, ultimo, ha	130	140	151	168	170	191	143
Heraf i selveje, ha	92	101	112	125	123	137	103
Antal malkekøer, ultimo	136	143	159	180	183	221	157
Antal helårsarbejdere pr. bedrift	3,12	3,16	3,34	3,56	3,52	3,98	3,04

Kilde: Egne beregninger baseret på Andersen (2012).

De største omkostninger i malkekvægholdet er arbejdskraft og foderomkostninger (Danmarks Statistik, 2011b). Disse to poster udgjorde 51 pct. af bruttoudbyttet på den bedste tredjedel af brugene og 60 pct. på den dårligste tredjedel af brugene. Det kan ikke umiddelbart afklares, hvorvidt disse forskelle er pris- eller mængderelateret. En del af forskellene må dog formodes at være knyttet til forskelle i totalfaktorproduktiviteten; bruttoudbyttet pr. fuldtidsbeskæftiget udgjorde således 1,8 mio. kr. på den bedste tredjedel af brugene, hvorimod niveauet lå på 1,5 mio. kr. pr. fuldtidsbeskæftiget på den dårligste tredjedel af brugene.

De generelle tilskud pr. ha var nogenlunde lige store for både gennemsnittet og de to tredjedelsgrupper, men da jordbrugskapitalen i selveje var større på den bedste tredjedel af brugene, bidrog de generelle tilskud til en relativ større forrentning på den dårligste tredjedel af brugene. Dvs. at de generelle tilskud til de store malkekvægbrug også har bidraget til at reducere spredningen på forrentningen.

Nettorenteudgifterne i pct. af jordbrugskapitalen i selveje var derimod større på den dårligste tredjedel af brugene, hvilket bidrog til en større spredning i resultatet *efter* finansielle poster. Resultatet *efter* finansielle poster androg således ÷955 t.kr. pr. bedrift på den dårligste tredjedel af brugene, hvorimod resultatet *efter* finansielle poster beløb sig til 340 t.kr. pr. bedrift for den bedste tredjedel af brugene. Til vurdering af niveauet androg en fuld dækning af brugerfamiliens arbejdsindsats godt 500 t.kr. pr. bedrift.

Forrentningen af jordbrugskapitalen i selveje for de store økologiske malkekvægbrug udgjorde 1,2 pct., hvilket var lidt højere end for de store konventionelle malkekvægbrug, jf. tabel 5.

For den bedste tredjedel af brugene blev forrentningen 1,6 pct. point højere end gennemsnittet, hvorimod forrentningen af den dårligste tredjedel af brugene blev 2,9 pct. point lavere.

Tabel 5. Hovedtal for store økologiske malkekvægsbedrifter, 1.000 kr. pr. bedrift

	2006	2007	2008	2009	2010		
					Alle brug	Bedste tredjedel	Dårligste tredjedel
Bruttoudbytte	3.547	4.302	5.403	4.836	5.669	6.513	3.642
Produkttilknyttede direkte tilskud	2	3	4	6	10	10	8
Driftsomkostninger	3.055	3.746	4.747	4.815	5.147	5.495	3.634
<i>Resultat før finansielle poster</i>	<i>495</i>	<i>559</i>	<i>660</i>	<i>27</i>	<i>532</i>	<i>1.028</i>	<i>17</i>
Generelle driftstilskud	594	651	703	772	813	931	598
Forpagtningsafgift	210	242	293	303	440	378	482
Nettorenteudgifter	469	695	1.358	1.005	987	1.141	691
<i>Finansielle omkostninger, netto</i>	<i>85</i>	<i>286</i>	<i>948</i>	<i>535</i>	<i>613</i>	<i>587</i>	<i>575</i>
<i>Resultat efter finansielle poster</i>	<i>410</i>	<i>273</i>	<i>-288</i>	<i>-508</i>	<i>-82</i>	<i>441</i>	<i>-558</i>
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, pct.	2,7	2,1	2,6	0,1	1,2	2,8	-1,7
- Bedste tredjedel	4,9	4,1	4,9	1,6	2,8		
- Dårligste tredjedel	-0,6	-0,4	-0,7	-2,0	-1,7		
Antal bedrifter	375	381	346	322	319	106	106
Jordbrugsareal, ultimo, ha	143	161	180	195	217	245	162
Heraf i selveje, ha	99	107	115	129	126	148	81
Antal malkekøer, ultimo	125	139	148	155	161	175	116
Antal helårsarbejdere pr. bedrift	2,95	3,21	3,28	3,42	3,64	3,76	2,99

Kilde: Egne beregninger baseret på Andersen (2012).

De store økologiske malkekvægbrug brug adskiller sig for de store konventionelle malkekvægbrug ved at have et noget større jordtilliggende og en mindre bestand af malkekøer. Målt på beskæftigelsen var de konventionelle brug også en tand større. Til trods for forskellene var den økonomiske produktivitet på de store økologiske malkekvægbrug i gennemsnit identisk med det tilsvarende gennemsnitlige niveau på de konventionelle brug.

Dette sammenfald gælder også, når der ses på den økonomiske produktivitet på hhv. den bedste og dårligste tredjedel af de store malkekvægbrug. For den bedste tredjedel af de økologiske brug udgjorde den økonomiske produktivitet således 1,10, hvorimod niveauet blev 1,11 på de konventionelle brug, og for den dårligste tredjedel af brugene udgjorde den økonomiske produktivitet 0,89 for både de økologiske og konventionelle brug. Dvs. at den primære drift på både de konventionelle og økologiske malkekvægbrug i lige høj grad bidrog til forrentningen af jordbrugskapitalen uanset om der fokuseres på gennemsnittet eller på de to undergrupper. Forskelle i produktionsniveauerne og jordbrugskapital i de respektive grupperinger medførte imidlertid, at effekten på forrentningen blev divergerende.

De generelle tilskud pr. ha var nogenlunde lige stort på den bedste og dårligste tredjedel af de store økologiske malkekvægbrug. Effekten var dog lidt større på den dårligste tredjedel af brugene i kraft af en væsentlig mindre jordbrugskapital i selveje. I forhold til de konventionelle brug er effekten imidlertid større for alle økologiske brug i kraft af et større tilskud pr. ha⁸.

⁸ I gennemsnit udgjorde de generelle tilskud i pct. af jordbrugskapitalen i selveje 2,4 pct. for de store økologiske malkekvægbrug, hvorimod den tilsvarende andel for de konventionelle brug udgjorde 1,6 pct. Den højere forrentning på de økologiske malkekvægbrug ift. de konventionelle skyldes således til overmål et større tilskud.

Nettorenteudgifternes størrelse i forhold til jordbrugskapitalen i selveje udgjorde 3,0 pct. for den bedste tredjedel af brugene og 3,2 pct. for den dårligste tredjedel af brugene, hvilket bidrog til, at spredningen i resultatet *efter* finansielle poster blev større end spredningen i forrentningen. Den samlede effekt af forskelle i økonomisk produktivitet, generelle tilskud og renteudgifter på resultatet efter finansielle poster beløb sig til 1,0 mio. kr. pr. bedrift på hhv. den bedste og dårligste tredjedel af brugene. En forskel, som var væsentlig mindre end på de tilsvarende konventionelle brug.

Store svinebrug. Som helhed androg forrentningen af jordbrugskapitalen i selveje for de store svinebrug 0,9 pct., jf. tabel 6. Niveauet for den bedste tredjedel af brugene var 2,1 pct. point højere og niveauet for den dårligste tredjedel var 2,7 pct. point lavere.

Tabel 6. Hovedtal for store svinebrug, 1.000 kr. pr. bedrift

	2006	2007	2008	2009	2010		
					Alle brug	Bedste tredjedel	Dårligste tredjedel
Bruttoudbytte	6.403	6.457	8.041	7.939	8.648	11.504	6.372
Produkttilknyttede direkte tilskud	8	9	5	7	4	3	2
Driftsomkostninger	5.463	6.432	8.211	7.531	7.853	9.454	6.586
<i>Resultat før finansielle poster</i>	<i>947</i>	<i>35</i>	<i>-165</i>	<i>415</i>	<i>800</i>	<i>2.054</i>	<i>-212</i>
Generelle driftstilskud	412	412	485	486	478	534	383
Forpagtningsafgift	301	311	422	415	412	546	364
Nettorenteudgifter	693	942	2.259	1.479	1.429	1.788	1.113
<i>Finansielle omkostninger, netto</i>	<i>581</i>	<i>840</i>	<i>2.196</i>	<i>1.407</i>	<i>1.363</i>	<i>1.799</i>	<i>1.095</i>
<i>Resultat efter finansielle poster</i>	<i>366</i>	<i>-806</i>	<i>-2.361</i>	<i>-993</i>	<i>-563</i>	<i>255</i>	<i>-1.307</i>
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, pct.	2,8	-1,0	-1,6	0,1	0,9	3,0	-1,8
- Bedste tredjedel	6,7	1,6	1,6	2,0	3,0		
- Dårligste tredjedel	-0,9	-5,3	-6,6	-3,0	-1,8		
Antal bedrifter	2.773	2.864	2.583	2.411	2.438	813	813
Jordbrugsareal, ultimo, ha	177	183	214	220	219	246	177
Heraf i selveje, ha	118	125	144	150	153	170	118
Antal svin, ultimo	3.822	3.949	4.261	4.477	4.786	6.051	4.001
Antal helårsarbejdere pr. bedrift	4,17	4,15	4,54	4,64	4,65	5,41	4,05

Kilde: Egne beregninger baseret på Andersen (2012).

Den bedste tredjedel af brugene havde både et væsentligt større areal og en væsentlig større svinebestand med heraf følgende størrelsesøkonomiske gevinster. Den økonomiske produktivitet udgjorde således 1,17 på den bedste tredjedel af brugene, hvorimod niveauet udgjorde 0,91 for den dårligste tredjedel af brugene. For alle de store svinebrug udgjorde den økonomiske produktivitet 1,05.

Den væsentligste omkostningspost i svineproduktionen er foderomkostningerne, og de udgjorde 52 pct. af bruttoudbyttet fra svin i den bedste tredjedel af brugene, hvorimod niveauet var 62 pct. for den dårligste tredjedel af brugene. Forskellen er imidlertid endnu større end tallene indikerer, idet der var en større andel af sobesætninger i den dårligste tredjedel af brugene⁹. Bruttoudbyttet pr. fuldtidsbeskæftigede var også væsentligt større på den bedste tredjedel af brugene, men det skal i nogen grad tilskrives det mindre arbejdskraftsforbrug i slagte-svineproduktionen.

⁹ I 2010 udgjorde de gennemsnitlige foderomkostninger 56 pct. af bruttoudbyttet for søer med 7 kg grise, 45 pct. for 7-30 kg grise og 63 pct. for slagtesvin (Danmarks Statistik, 2011b).

De generelle tilskud pr. ha og i forhold til jordbrugskapitalen i selveje var tilnærmelsesvis lige store på den bedste og dårligste tredjedel af brugene. De generelle tilskud bidrog derfor lige meget til forrentningen af jordbrugskapitalen i selveje for de to grupperinger.

Nettorenteudgifterne var relativt større på den bedste tredjedel af brugene, hvilket indebar, at nettorenteudgifterne bidrog til at indsnævre forskellen i resultatet *efter* finansielle poster. Alligevel blev forskellen i resultatet *efter* finansielle poster 1,6 mio. kr. pr. bedrift mellem hhv. den dårligste og bedste tredjedel af brugene.

Store minkfarme. Forrentningen af jordbrugskapitalen i selveje for de store minkfarme som helhed udgjorde 10,0 pct. i 2010, jf. tabel 7. For den bedste tredjedel af brugene var forrentningen 10,3 pct. point højere, og for den dårligste tredjedel af brugene lå forrentningen 5,7 pct. point lavere. Herved adskilte de store minkfarme sig fra andre grupperinger ved at den dårligste tredjedel af brugene indeholdte en del store brug, som i kraft af deres størrelse bidrog til at trække gennemsnittet ned. Denne afvigelse skyldtes en mere uhomogen sammensætning af produktionen på de store minkfarme, jf. nedenfor.

I gennemsnit udgjorde jordtilliggende på de store minkfarme 61 ha. Den bedste tredjedel af brugene havde imidlertid kun 27 ha i jordtilliggende, hvorimod den dårligste tredjedel af brugene havde 85 ha. Det omvendte forhold gjorde sig gældende mht. antallet af avlstæver. Her var bestanden markant større på den bedste tredjedel af brugene, og da det var skindproduktionen, som bidrog til den høje forrentning i 2010, har det været udslagsgivende for indplaceringen af den bedste tredjedel af brugene efter økonomisk effektivitet. For den dårligste tredjedel af brugene bidrog planteavlens derimod til at trække forrentningen ned.

Tabel 7. Hovedtal for store minkfarme, 1.000 kr. pr. bedrift

	2006	2007	2008	2009	2010		
					Alle brug	Bedste tredjedel	Dårligste tredjedel
Bruttoudbytte	4.044	3.743	4.639	3.951	6.095	7.253	4.758
Produkttilknyttede direkte tilskud	2	4	4	6	4	1	10
Driftsomkostninger	2.514	3.115	3.813	3.547	3.972	4.262	3.578
Resultat før finansielle poster	1.532	632	831	410	2.127	2.992	1.190
Generelle driftstilskud	75	99	130	134	142	59	202
Forpagtningsafgift	50	75	90	72	85	69	83
Nettorenteudgifter	234	223	612	417	392	306	427
Finansielle omkostninger, netto	209	200	572	355	335	316	308
Resultat efter finansielle poster	1.323	432	259	55	1.792	2.676	882
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, pct.	15,0	2,2	3,4	0,2	10,0	20,3	4,3
- Bedste tredjedel	31,5	7,4	8,0	2,8	20,3		
- Dårligste tredjedel	4,9	-4,6	-2,1	-4,3	4,3		
Antal bedrifter	658	533	447	430	602	201	201
Jordbrugsareal, ultimo, ha	32	41	54	58	61	27	85
Heraf i selveje, ha	26	31	41	47	48	19	67
Antal avlstæver, ultimo	3198	3970	4011	4023	4.074	5.121	3.029
Antal helårsarbejdere pr. bedrift	3,30	3,62	3,68	3,55	3,58	3,74	3,24

Kilde: Egne beregninger baseret på Andersen (2012).

Forholdet er også afspejlet i den økonomiske produktivitet. Den gunstige økonomi for minkavlerne gjorde, at den mere rene produktion på den bedste tredjedel af brugene opnåede en

økonomisk produktivitet på 1,52, hvorimod den mere blandede produktion på den dårligste tredjedel af brugene 'kun' beløb sig til 1,20.

Det er imidlertid ikke kun produktionssammensætningen, som har givet den divergerende økonomiske produktivitet. Foderomkostningerne, som er den største enkeltpost for minkfarme, udgjorde således 35 pct. af bruttoudbyttet fra mink på den dårligste tredjedel af brugene. For den bedste tredjedel af brugene udgjorde andelen kun 24 pct.

De generelle tilskud bidrog med 1,0 pct. point til forrentningen af jordbrugskapitalen for den dårligste tredjedel af brugene, hvorimod den tilsvarende andel for den bedste tredjedel af brugene kun udgjorde 0,4 pct. point. Det skyldtes primært forskelle i produktionssammensætningen; det generelle tilskud pr. ha var således nogenlunde lige stort.

Til trods for det mindre jordtilliggende var nettorenteudgifterne i pct. af jordbrugskapitalen i selveje relativt større på den bedste tredjedel af brugene, hvilket bidrog til at reducere spredningen på resultatet *efter* finansielle poster. Alligevel udgjorde forskellen på resultatet *efter* finansielle poster mellem den bedste og dårligste tredjedel af brugene 1,8 mio. kr. pr. bedrift.

Store potteplantegartnerier. Forrentningen af jordbrugskapitalen i selveje for de store potteplantegartnerier som helhed udgjorde 4,0 pct. i 2010, jf. tabel 8. For den bedste tredjedel af gartnerierne var forrentningen 4,1 pct. point højere, hvorimod forrentningen blev 17,1 pct. point lavere på den dårligste tredjedel af gartnerierne.

Tabel 8. Hovedtal for store potteplantegartnerier, 1.000 kr. pr. bedrift

	2006	2007	2008	2009	2010		
					Alle brug	Bedste tredjedel	Dårligste tredjedel
Bruttoudbytte	8.607	8.594	9.432	10.800	9.566	19.417	3.017
Produkttilknyttede direkte tilskud	0	0	0	0	0	0	0
Driftsomkostninger	7.801	7.966	8.623	9.976	8.597	17.114	2.921
<i>Resultat før finansielle poster</i>	<i>807</i>	<i>628</i>	<i>809</i>	<i>824</i>	<i>969</i>	<i>2.303</i>	<i>96</i>
Generelle driftstilskud	53	23	103	82	70	194	2
Forpagtningsafgift	164	193	139	174	161	299	84
Nettorenteudgifter	301	319	406	457	370	844	103
<i>Finansielle omkostninger, netto</i>	<i>412</i>	<i>489</i>	<i>443</i>	<i>549</i>	<i>460</i>	<i>949</i>	<i>185</i>
<i>Resultat efter finansielle poster</i>	<i>395</i>	<i>139</i>	<i>367</i>	<i>275</i>	<i>509</i>	<i>1.354</i>	<i>-89</i>
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, pct.	1,8	-1,5	3,4	2,3	4,0	9,1	-13,1
- Bedste tredjedel	9,7	10,2	9,7	7,9	9,1		
- Dårligste tredjedel	-25,0	-19,7	-16,9	-14,2	-13,1		
Antal bedrifter	285	251	262	221	272	91	91
Væksthusareal, ultimo, m ²	11.340	12.199	11.991	13.310	11.785	21.445	6.027
Heraf i selveje, m ²	9.188	8.299	9.747	9.966	9.424	16.383	4.901
Antal helårsarbejdere pr. bedrift	11,67	10,93	11,92	12,56	10,71	20,25	4,33

Kilde: Egne beregninger baseret på Andersen (2012).

Den store spredning i forrentningen skal først og fremmest ses i sammenhæng med spredningen i væksthusarealet. Arealet på den bedste tredjedel af gartnerierne var således 3,5 gange større end på den dårligste tredjedel af gartnerierne. Det gav anledning til størrelsesøkonomiske fordele; den økonomiske produktivitet androg således 1,11 på den bedste tredjedel af gartnerierne, hvorimod den kun udgjorde 0,88 på den dårligste tredjedel af gartnerierne.

Potteplantegartnerierne spænder over en bred vifte af produkter med tilsvarende forskelle i produktionsprocessen, som gør det vanskeligt at sammenligne de enkelte gartnerier. Det gjaldt imidlertid for arbejdskraft og energi, som var de to største omkostningsposter i pottplantegartneriet, at deres andel af bruttoudbyttet var væsentligt mindre på den bedste tredjedel af gartnerierne end på den dårligste tredjedel af gartnerierne.

De generelle tilskud pr. arealenhed, som primært omfattede erhvervsudviklingsstøtte fra Landdistriktsmidlerne, var markant højere på den bedste tredjedel af gartnerierne. Det gjaldt ligeledes målt ift. jordbrugskapitalen i selveje. De generelle tilskud bidrog dermed til at øge spredningen på forrentningen.

Nettorenteudgifterne i pct. af jordbrugskapitalen i selveje var markant større på den bedste tredjedel af gartnerierne ift. den dårligste tredjedel af gartnerierne. Nettorenteudgifterne bidrog dermed til, at spredningen i resultatet *efter* finansielle poster blev indsnævret. Forskellen i resultatet *efter* finansielle poster mellem den bedste og dårligste tredjedel af gartnerierne kunne derved reduceres til godt 1,4 mio. kr. pr. gartneri.

3. Sammendrag og perspektiver

Der er en betragtelig spredning i forrentningen af jordbrugskapitalen i selveje blandt de respektive jordbrug. Betragtes jordbrug af samme størrelse er spredningen langt mindre, og ser man på jordbrug – ikke blot af samme størrelse, men også med samme driftsform – formindskes forskellen yderligere. Spredningen stammer især fra forskelle i økonomisk produktivitet, hvorimod der er en generel tendens til, at de generelle tilskud bidrager til at indsnævre forskellen i forrentningen. Fokuseres der i stedet på resultatet *efter* finansielle poster, er der en tendens til, at spredningen – forvoldt af forskelle i økonomiske produktivitet – indsnævres som følge af nettorenteudgifterne. Det skyldes, at det er de store brug, som har den højeste økonomiske produktivitet, men disse brug har også den største gældssætning og dermed de største nettorenteudgifter.

I notatet er der fokuseret på forskelle i forrentningen af jordbrugskapitalen i selveje for alle brug samt for størrelsesgrupperne deltidsbrug, mellemstore brug (1-2 årsværk) og storebrug (mindst 2 årsværk), og for sidstnævnte gruppe er der endvidere fokuseret på de driftsformer, som er af størst betydning for jordbrugets indtjening. Spredningen i forrentningen er indikeret ved forskelle i forrentningen for hhv. den bedste og den dårligste tredjedel af brugene i den betragtede gruppe. Analysen er foretaget for årene 2006-10.

Fælles for de analyserede grupper gælder,

- At spredningen i forrentningen ikke er konstant, men stiger og falder uden tidsmæssig systematik. Forskellen mellem årene skyldes bl.a., at der er store forskelle i sammensætningen af produktionen på de enkelte brug, samtidig med at konjunkturerne i nogle år er nogenlunde lige gode (eller lige dårlige) for alle produktionsgrene, mens der i andre år er store konjunkturmæssige forskelle mellem produktionsgrenene. Hertil kommer, at vejrforholdenes afvigelse fra det normale i et givet år kan påvirke omkostningerne og høst-udbyttet af forskellige afgrøder i vidt forskellig omfang. For hovedparten af grupperne var spredningen størst i 2006, herefter fulgte spredningen i 2008, 2007, 2010 og 2009 i den

nævnte rækkefølge. For andre grupperinger var rækkefølgen anderledes alt afhængig af forskelle i konjunkturerne i de indeholdte produktioner i grupperingen¹⁰.

- At den bedste tredjedel af brugene i 2010 i en given gruppe også repræsenterede de største brug i gruppen. Jordtilliggendets og besætningsstørrelsen på den bedste tredjedel af brugene lå således over gennemsnittet for gruppen. Kun for de store minkfarme var jordtilliggendets mindre end gennemsnittet for gruppen med en heraf følgende større husdyrtæthed.
- At forholdet mellem bruttoudbyttet og produktionsomkostningerne – den økonomiske produktivitet – uden undtagelser var størst på den bedste tredjedel af brugene i 2010 i en given gruppe. Denne forskel gjaldt for såvel brug med forskellig produktion som brug med tilnærmelsesvis ens produktion (driftsformer). Forskellen i den økonomiske produktivitet er både pris- og mængderelateret, hvilket kommer til udtryk i bytteforholdet og totalfaktorproduktiviteten.
 - Bytteforholdet vil inden for de respektive produktioner under stabile prisforhold være tilnærmelsesvis ens. Ved store prisvolatilitet over året for lagerbare produkter og produktionsmidler vil handelstidspunktet imidlertid være af stor betydning for den enkelte bedrifts bytteforhold og dermed for den økonomiske produktivitet.
 - Totalfaktorproduktiviteten vil først og fremmest variere alt afhængig af brugsstørrelsen. Jo større brugsstørrelse, jo større produktivitet. Inden for samme brugsstørrelse vil der imidlertid også være variation alt afhængig af den enkelte producents faglige kunnen og viden. Og endelig kan der være en forbigående lokal variation i totalfaktorproduktiviteten betinget af mere eller mere gunstige vejrforhold, som influerer på såvel kvaliteten som volumen af salgsafgrøder og grovfoder.
- At de generelle tilskud i 2010 som hovedregel var større på den bedste tredjedel af brugene i kraft af et større jordtilliggende. Det skyldes, at de generelle tilskud primært hidrører fra enkeltbetalingsordningen. Jordbrugskapitalen i selveje var imidlertid også som hovedregel størst på den bedste tredjedel af brugene. Og det betød, at de generelle tilskud procentuelt var af større betydning for den dårligste tredjedel af brugene. Eller med andre ord: Uden de generelle tilskud, ville spredningen i forrentningen mellem den bedste og dårligste tredjedel af brugene være større.
- At nettorenteudgifterne i 2010 som hovedregel bidrog til at spredningen i resultatet *efter* finansielle poster blev mindre end spredningen i forrentningen. Det skyldtes, at de større brug som hovedregel var mere gældsatte, og dermed bidrog til forholdsvis større nettorenteudgifter. De større nettorenteudgifter på de store brug bidrog herved til, at forskellen i resultatet *efter* finansielle poster blev mindre end forskellen i forrentningen.

¹⁰ Kaiser (2012) har foretaget en analyse af spredningen for årene 2002-10 baseret på uvægtede heltidslandbrug, hvor regnskabsdata forinden er omregnet til faste priser. Spredningen er ligeledes indikeret ved forskellen mellem den bedste og dårligste tredjedel af brugene, men indtjeningsmålet er i stedet baseret på Driftsresultatet excl. konjunkturgevinster/-tab. Analysen når frem til, at spredningen har været stigende fra 2002 til 2007, hvorefter spredningen steg markant i 2008, for herefter at falde i både 2009 og 2010. Et tilsvarende resultat blev nået ved i stedet at indikere spredningen med standardafvigelsen. Sidstnævnte gjaldt også i store træk for de store driftsformer. I nærværende analyse, hvor spredningen er baseret på forrentningen af jordbrugskapitalen i selveje, og hvor opgørelsen er baseret på løbende priser, har det ikke været muligt at nå et tilsvarende analyseresultat.

Fremadrettet må det forventes, at der fortsat vil være stor spredning i indtjeningen i jordbruget. *For det første* må det forventes en større spredning i brugsstørrelsen, idet andelen af deltidbrug må forventes at stige samtidig med at de nuværende heltidsbrug bliver fortsat færre og endnu større. På tilsvarende vis må der også forventes at blive en større spredning i brugsstørrelsen blandet de store brug. *For det andet* må det forventes, at specialiseringen fortsætter. Og da konjunkturerne i de respektive produktioner varierer over tid, vil de forskellige driftsformer på skift bidrage med under- eller overgennemsnitlige resultater. *For det tredje* må det forventes, at der også fremadrettet vil være betydelige prisvolatilitet over året på lagerbare produkter og produktionsmidler som følge af den større globalisering af produktionen¹¹. Og da det er overordentligt vanskeligt at aflæse markedet, må der forventes betydelig spredning i bytteforholdet inden for samme produktionsgren. *For det fjerde* må det forventes, at den større spredning i brugsstørrelsen ligeledes vil give anledning til øget spredning i totalfaktorproduktiviteten. Det må imidlertid også omvendt forventes, at ophobningen af underskudsgivende brug vil blive afviklet i takt med at kreditklemmen bliver opblødt. Herved indsnævres spredningen i totalfaktorproduktiviteten.

¹¹ For en uddybning henvises til Hansen (2011).

Referencer

- Andersen, J.M. (2012): Jordbrugets indtjening, produktion og faktorforbrug, Landbrugets økonomi 2011 Fødevarøkonomisk Institut (http://www.foi.life.ku.dk/Publikationer/FOI_serier/landbrugets_ekonomi.aspx) samt bagvedliggende data.
- Andersen, J.M., Jacobsen, L-B. og Lind, K.M. (2012): Udvikling og status for jordbrugets produktion og økonomi, Fødevarøkonomisk Institut, notat, upubl.
- Danmarks Statistik (2011a): Regnskabsstatistik for jordbrug 2010 (<http://www.dst.dk/da/statistik/publikationer/aarboeger-og-temapublikationer/vispub.aspx?cid=16715>).
- Danmarks Statistik (2011b): Økonomien i landbrugets produktionsgrene 2010 (<http://www.dst.dk/da/statistik/publikationer/aarboeger-og-temapublikationer/vispub.aspx?cid=15232>).
- Hansen, H.O. (2011): Er landbrugspriserne blevet mere ustabile? Og fortsætter ustabiliteten? Tidsskrift for Landøkonomi nr. 3 & 4, 197 årgang.
- Hansen, J. (2012): Om gruppering af landbrugs- og gartneribedrifter efter bedriftens nettoindtjening, Fødevarøkonomisk Institut, notat, under udarbejdelse.
- Hansen, J. (2012a): Landbrugets gæld, Fødevarøkonomisk Institut, notat, upubl.
- Kaiser, K. (2012): Voksende spredning i landbrugets indtjening, Tidsskrift for Landøkonomi nr. 1, 198 årgang.
- Videncentret for Landbrug (2012): Farmtal Online (<http://www.farmtalonline.dk/Navigation/navigationtree.aspx?bb=farmtalonline>).